

SUBURBÁNNÍ LOKALITY V ZÁZEMÍ PARDUBIC A EKONOMICKÁ BEZPEČNOST JEJICH FUNGOVÁNÍ

SUBURBAN LOCALITIES IN PARDUBICE REGION AND ECONOMICAL SECURITY OF THEIR FUNCTIONING

Ing. Martin Maštálka, Ph.D.

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
martin.mastalka@upce.cz

Klíčová slova:

suburbanizace, bezpečnost, ekonomika obce, rozvoj obce.

Keywords:

suburbanization, security, settlements economy, settlement development.

Abstrakt:

Suburbanizace je v prostředí České republiky problémem především přelomu století, resp. začátku století 21. Finanční a následná ekonomická krize na konci první dekády našeho století zabrzdila tento jev, který se nedařilo účinně omezit státní správě ani samosprávě a to přesto, že zkušenosti ze zahraničí dávají jasný příklad problémů, které tato forma rozvoje přináší. Nicméně pokles objemu realitního trhu, pokles cen nemovitostí ve městech a také změny preferencí u potenciálních obyvatel suburbií staví před místní samosprávy nové úkoly. Zároveň jim však finanční krize přináší prostor pro vyhodnocení dosavadního vývoje a přijetí opatření k dalšímu rozvoji jejich obcí. Přičemž rozvojem již nemusí být na rozdíl od minulosti rozvoj plošný či růst počtu obyvatel, ale růst ekonomický, kulturní apod. Předmětem tohoto příspěvku je analýza suburbánních obcí v zázemí města Pardubice.

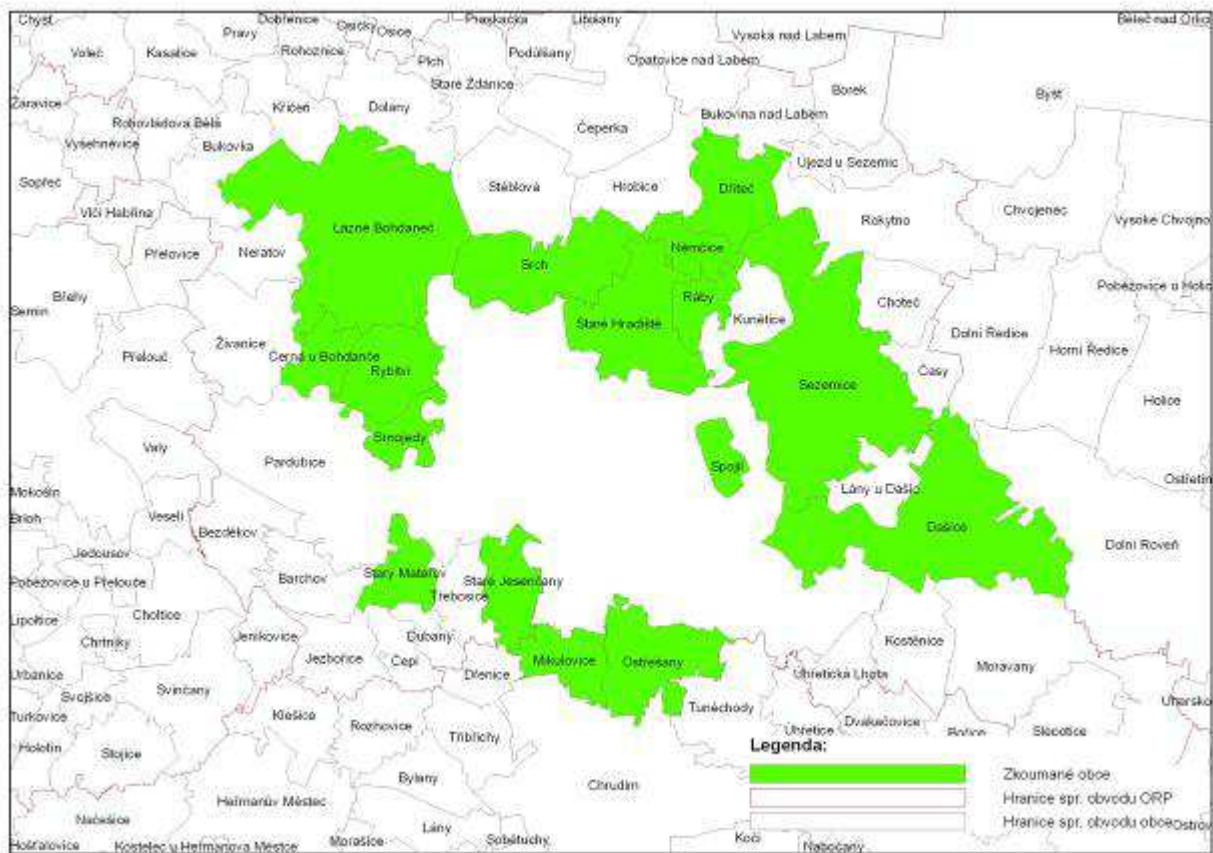
Abstract:

In the environment of the Czech Republic, the phenomenon of suburbanization is a problematic of the beginning of 21st century. Financial and economic crises at the end of the last decade reduced intensity of the suburbanization and gave to local governments time to evaluate impacts of the phenomenon into the life of their settlements. The fall of the real estate market and changes in the potential customers' needs brought new challenges that local governments would face. They have to prepare new attitude to the development of their settlements. The focus would be shifted from physical expansion of villages and rising number of inhabitants into economic development and development cultural and social. The paper analyses villages in the suburbanization area of the city of Pardubice.

1. Úvod

Ani krajské město Pardubice nebylo ušetřeno suburbanizačních tendencí patrných v České republice nejvíce na Praze a Brně. I Pardubice postupně ztrácejí ekonomicky aktivní obyvatele na úkor okolních obcí, které v hojné míře v poslední dekádě nabízely dostatek možností pro naplnění snu o vlastním domě se zahradou, někde na kraji obce, pokud možno u lesa. Ekonomická krize a pokles intenzity suburbanizačních tendencí umožňuje vyhodnocení dopadů suburbanizace i v tomto regionu a stalo se cílem představeného výzkumu.

Pro zjišťování dat uvedených v této práci byly vybrány suburbanizační lokality v zázemí města Pardubice. Jmenovitě to byly: Černá u Bohdanče, Dašice, Dříteč, Lázně Bohdaneč, Mikulovice, Nemčice, Ostřešany, Ráby, Sezemice, Spojí, Srch, Srnojedy, Staré Hradiště, Staré Jesenčany a Mateřov. Tyto obce byly doplněny o obec Rybitví jako příklad suburbánní lokality vybudované v 50.-60. letech 20. století dle tehdejších zásad a principů. Vymezení těchto obcí bylo již dříve provedeno v práci Ing. Hořínkové na Univerzitě Pardubice (2011).

Kartogram 1: Vymezení suburbánních zón města Pardubice (Zdroj: vlastní zpracování na základě (Hořínková (2011)).

2. Získání výzkumných dat

Vlastní terénní šetření bylo provedeno studenty magisterského studia oboru Regionální rozvoj – Urbanismus v rámci předmětu Urbanismus a územní plánování a to v průběhu března a dubna roku 2013. V rámci tohoto šetření byly vybrány ke sledování entity, které mají vypovídací schopnost o stupni občanské vybavenosti obce. Tzn. poskytují svým občanům alespoň základní komfort doplňující jejich sen o vlastním bydlení za městem. Protože některé ze sledovaných jevů se nemusí nacházet přímo ve sledované lokalitě, ale v obci jako takové a přesto poskytují obyvatelům své služby a tím i komfort, byly tyto specifické jevy sledovány i

v rámci obce. Seznam vybraných jevů vč. stručného zdůvodnění jejich výběru je uveden v následující tabulce:

Jev	Přítomnost v suburb. lokalitě	Přítomnost v obci	Stručné zdůvodnění
Nádoby na separovaný odpad	X	X	Jeden ze základních předpokladů udržitelného nakládání s odpady
Odpadkové koše	X		Hovoří o starosti obce o pořádek na veřejných prostranstvích
Oficiální parkovací místa (na veřejných plochách)	X		Normový výpočet parkovacích míst potřebných pro jednotlivé domy nemusí být dostačující. V mnoha případech pak parkující automobily tvoří překážku provozu v zóně a mohou tvořit i bariéru při zásahu složek integrovaného záchranného systému.
Automobily parkující mimo vyznačená parkovací místa	X		Normový výpočet parkovacích míst potřebných pro jednotlivé domy nemusí být dostačující. V mnoha případech pak parkující automobily tvoří překážku provozu v zóně a mohou tvořit i bariéru při zásahu složek integrovaného záchranného systému.
Zastávky MHD (sledováno vč. četnosti zast.)	X	X	Dopravní dostupnost obce je jedním ze základních ukazatelů její vybavenosti.
Zastávky veřejné dopravy (sledováno vč. četnosti zast.)	X	X	Dopravní dostupnost obce je jedním ze základních ukazatelů její vybavenosti.
Provozovny (blíže specifikovány)	X	X	Přítomnost provozoven v obci tuto posouvá více z bytové funkce a tedy k větší nezávislosti na jádru suburbánního regionu. Zároveň pomáhá vytvořit systém sociálních vazeb a kontaktů v lokalitě.
Dětské hřiště	X	X	Jeden ze základních prvků občanské vybavenosti malých územních celků.
Lavičky	X	X	Vytváří předpoklady k vytvoření alespoň minimálních veřejných prostor a vytváření sociálních vazeb. I když v úplně malých lokalitách může být jejich funkce diskutabilní.
Základní škola (1. stupeň / 2. stupeň)	X	X	Jeden ze základních prvků občanské vybavenosti obce.
Mateřská škola	X	X	Jeden ze základních prvků občanské vybavenosti obce.
Další občanské vybavení	X	X	-

Kromě výše sledovaných jevů byla u všech obcí vyhodnocen nárůst počtu obyvatel ve sledovaném období (2001-2009, resp. 2011), dále pak dynamika územního rozvoje a indikátor ekonomické stability obce dle metodiky zpracované pro ministerstvo pro místní rozvoj Indikátory udržitelného rozvoje pro města a obce (Šilhánková, 2011, Maštálka 2009)

3. Vyhodnocení suburbánních lokalit Pardubicka

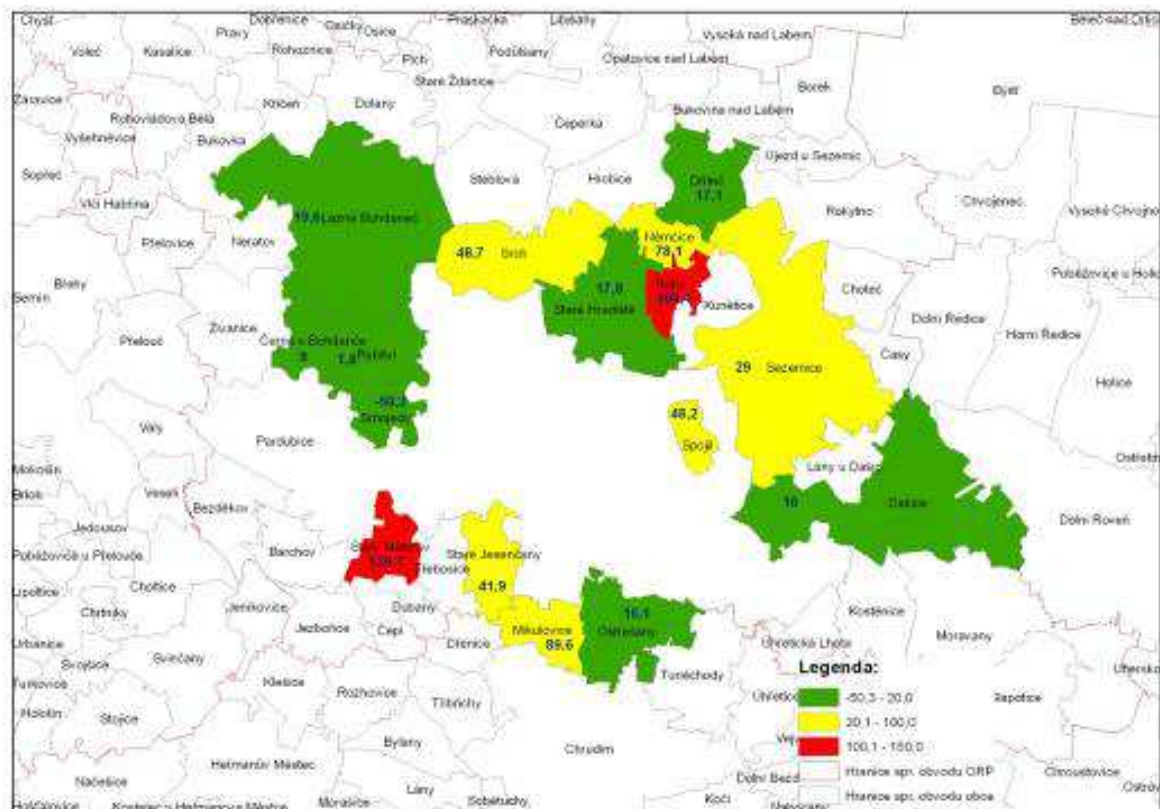
Dynamika územního rozvoje

Prvním vyhodnoceným indikátorem je Dynamika územního rozvoje. Tento indikátor udává plošný rozvoj města ve sledovaném období. Jedná se o poměr zastavěného území obce ve sledovaném roce ($U_{urb,n}$) k roku „nula“ ($U_{urb,0}$).

$$UDI_n = \left(\frac{U_{urb,n}}{U_{urb,0}} - 1 \right) \times 1000$$

V případě této práce byl jako rok 0 zvolen rok 2001, kdy proběhlo poslední sčítání lidu, domů a bytů a ke kterému jsou vztaženy i další sledované indikátory. Sledovaným rokem byl rok 2006 a to z toho důvodu, že po tomto roce jsou zdrojová ČSÚ poskytována v modifikované podobě, což ztěžuje přímé porovnání. Vyhodnocené období tedy plně neodpovídá období, které bylo zvoleno u dalších indikátorů. Přesto však má dostatečnou vypovídací schopnost pro zjištění obcí s největším dynamikou plošného růstu.

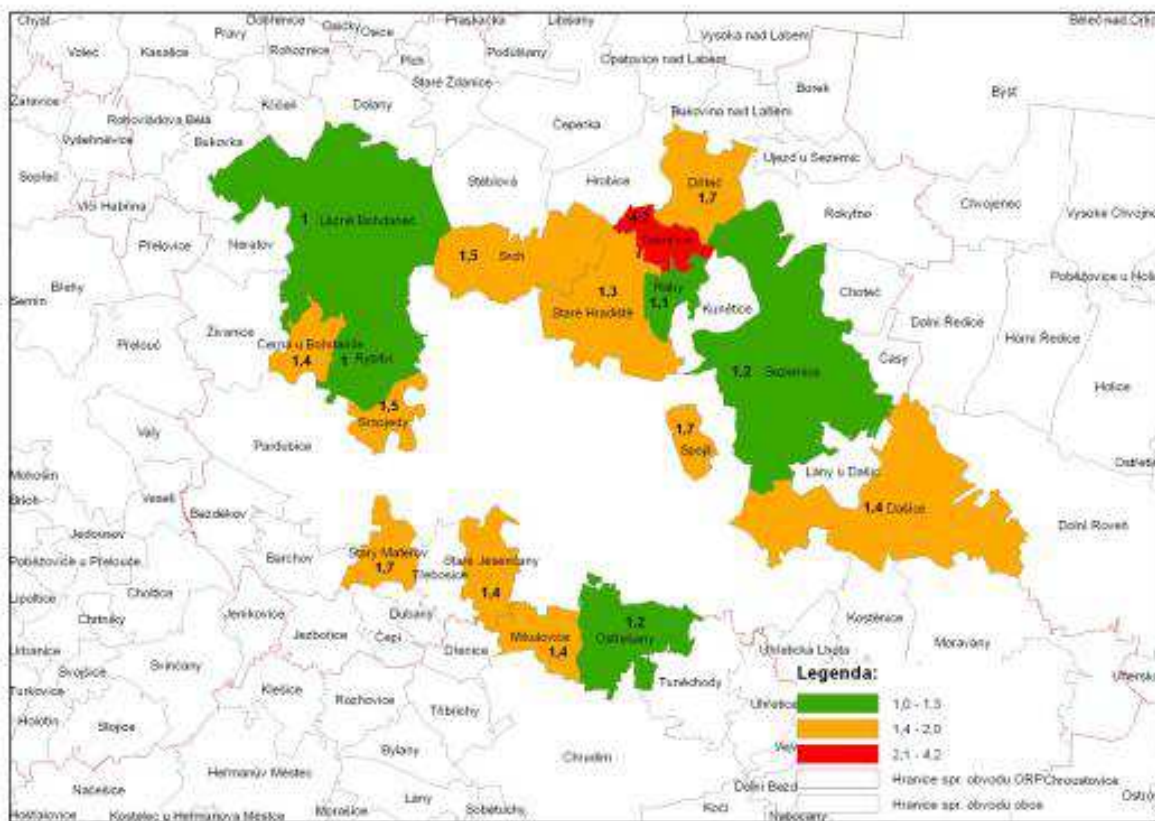
Data shrnutá do Kartogramu 2 zřetelně identifikují obce s největším nárůstem zastavěných ploch v letech 2001 až 2006. Těmito obcemi jsou Starý Mateřov, Ráby a Němčice, jejichž plošný růst se pohyboval kolem 100%.

Kartogram 2: Hodnota indexu územní dynamiky pro obcí suburbánních zón města Pardubice (Zdroj: vlastní zpracování).

Změna počtu obyvatel

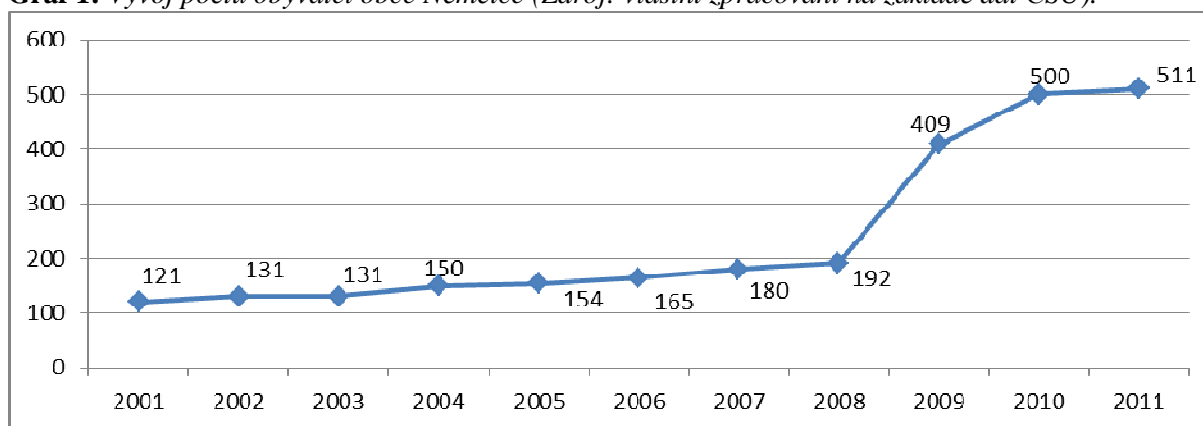
Dalším ukazatelem hovořícím o rozvoji obce je změna počtu obyvatel. Tento indikátor byl vyhodnocován pro období let 2001-2011, tzn. 10 let mezi jednotlivými sčítáními lidu, domů a bytů. V těchto letech největší nárůst obyvatel zaznamenala obec Němčice s více než čtyřnásobným zvýšením počtu svých obyvatel.

Kartogram 3: Poměr počtu obyvatel v letech 2011/2001 ve vymezených suburbánních zónách města Pardubice (Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSÚ).

Vzhledem k tomu, že v průběhu terénních průzkumů bylo shromážděno velké množství dat, která ještě nebyla podrobně zanalyzována pro jednotlivé obce vymezeného území, byla pro další popis zvolen obec Němčice jako nejsilnější příklad suburbanizačních tendencí v regionu.

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel obce Němčice (Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSÚ).

4. Vyhodnocení urbánního rozvoje obce Němčice

Fyzický rozvoj obce v posledních 15 letech

Z Grafu 1 a Obrázku 1 vyplývá, že největší nárůst počtu obyvatel v obci proběhl v letech 2008 až 2010. To rovněž vysvětluje, proč v Kartogramu 1 figurují s indexem územní dynamiky 78,1 až za Starým Mateřovem a Ráby. Výstavba v obci byla soustředěna do jižní části, kde byla vystavěna kolonie dvojdomků a řadových domů napojených na stávající komunikaci pouze jednou komunikací pro motorová vozidla a jedním chodníkem. Tato

lokalita neměla žádnou přímou vazbu na stávající obec. Až další výstavba spojila tyto dvě části v jeden celek, i když stále nehomogenní.

Obrázek 1: Vývoj zastavění území obce Němčice v letech 2003, 2006 a 2011 (Zdroj: www.mapy.cz).

Jak již bylo uvedeno a jak je patrné z Obrázku 2, celá lokalita tvoří samostatný celek, který je funkčně spojen se zbytkem vesnice pouze chodníkem podél silnice III. procházející obcí. Na tuto silnici je lokalita napojena jedinou silnicí pro motorová vozidla, což obci přináší velkou zranitelnost v případě vzniku mimořádných událostí. Vyhodnocení tohoto nebezpečí však bude předmětem dalšího výzkumu.

Obrázek 2: Satelitní část obce Němčice (Zdroj: www.mapy.cz).

Výsledky terénního šetření

Vyhodnocení sledovaných jevů v obci a v lokalitě nové výstavby bylo zjištěno, že obec disponuje pouze opravdu základní vybaveností. V obci však zcela chybí prodejna potravin, základní nebo mateřská škola, není zde ani hospoda. Tu nahrazuje jeden výčep v prostorách obecního úřadu. Umístění některých prvků občanské vybavenosti je pak minimálně diskutabilní. Příkladem může být dětské hřiště, které je umístěné poblíž frekventované silnice III. třídy spojující obce na východ od řeky Labe s Pardubicemi. Bezpečnost dětí využívajících toto hřiště tak není zcela zaručena. Na druhou stranu je třeba uvést, že obec je dobře

udržována místní samosprávou. Chybějící služby však občané obce musí čerpat buď v okolí nebo v 7 km vzdálených Pardubicích.

Tabulka 1: Výskyt mapovaných jevů v obci Němčice (Zdroj: Hloušková, Plchová (2013)).

	OSTATNÍ ČÁST OBCE	SUBURBÁNNÍ ZÓNA
Nádoby na separovaný odpad	ANO	ANO
Odpadkové koše	ANO	ANO
Zastávky MHD (uveďte denní četnost spojů (pracovní den/víkend))	ANO (6x/4x)	ANO (6x/4x)
Zastávky veřejné dopravy (uveďte denní četnost spojů (pracovní den/víkend))	ANO do PCE(17/4) do HK (17/4)	ANO do PCE(17/4) do HK (17/4)
Provozovny (provozovnu blíže specifikujte a uveďte otvírací hodiny	ANO	NE
Dětské hřiště	ANO	ANO
Lavičky	ANO	ANO
Základní škola (1. Stupeň / 2. Stupeň)	NE	NE
Mateřská škola	NE	NE

Finanční zdraví obce

Jak již bylo řečeno, jedním z cílů výzkumu bylo vyhodnocení finančního zdraví obce, resp. vyhodnocení dopadů výstavby na finanční stabilitu a schopnost obce realizovat budoucí investice. To bylo provedeno na základě již zmíněné metodiky (*Šilhánková 2011*) agregací z následujících indikátorů (v závorce jsou uvedeny váhy indikátorů při agregování do indikátoru výsledného):

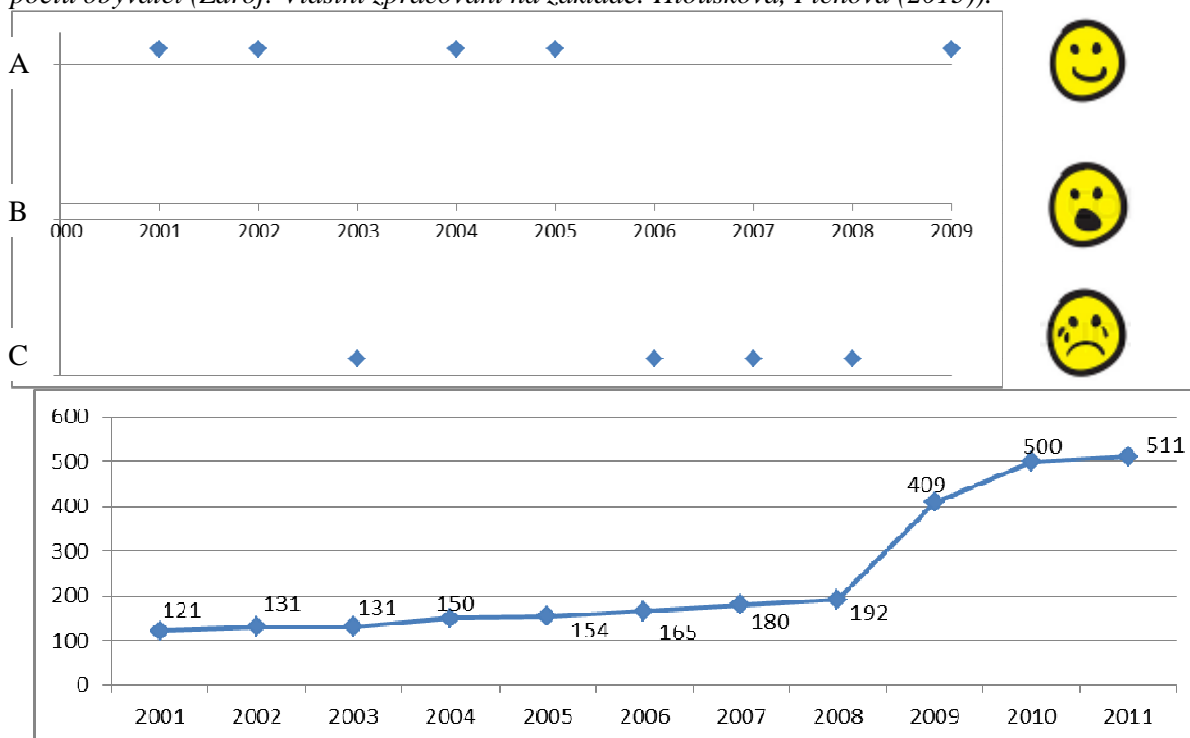
- provozní výsledek hospodaření (0,1),
- poměr přebytku běžného rozpočtu (0,2),
- krytí dluhové služby (0,3),
- peněžní rezervy (0,4).

Každému z těchto indikátorů je přiřazeno hodnocení:

- A - optimální finanční stabilita a vysoká schopnost realizovat do budoucna své investice,
 B - finančně stabilní, udržitelné za předpokladu zachování alespoň stávajících hodnot rozšiřujících indikátorů.
 C - Finančně nestabilní, do budoucna velmi rizikové z hlediska finanční stability a schopnosti realizovat své investice, neodpovídající kritériím ekonomické udržitelnosti.

Data pro tento indikátor jsou získávána z ministerstva financí, resp. z arisweb.cz. Zde byla v době výzkumu dostupná pro léta 2001-2009. Výsledné hodnoty pro sledované období v obci Němčice jsou uvedeny v Grafu 2. Obec byla do roku 2006 finančně vyrovnanou a zdravou. Léta, ve kterých probíhala výstavba, nových lokalit byla náročná pro obecní rozpočet, avšak v roce 2009 je již patrný návrat do kategorie A. Avšak až další vývoj ukáže, zda jde o trend či o výkyv podobný tomu, který byl v obci zaznamenán v roce 2003. Prudký nárůst počtu obyvatel (a tedy plátců daně) v letech 2008-2010 dává dobrý předpoklad, aby se jednalo o dlouhodobější trend.

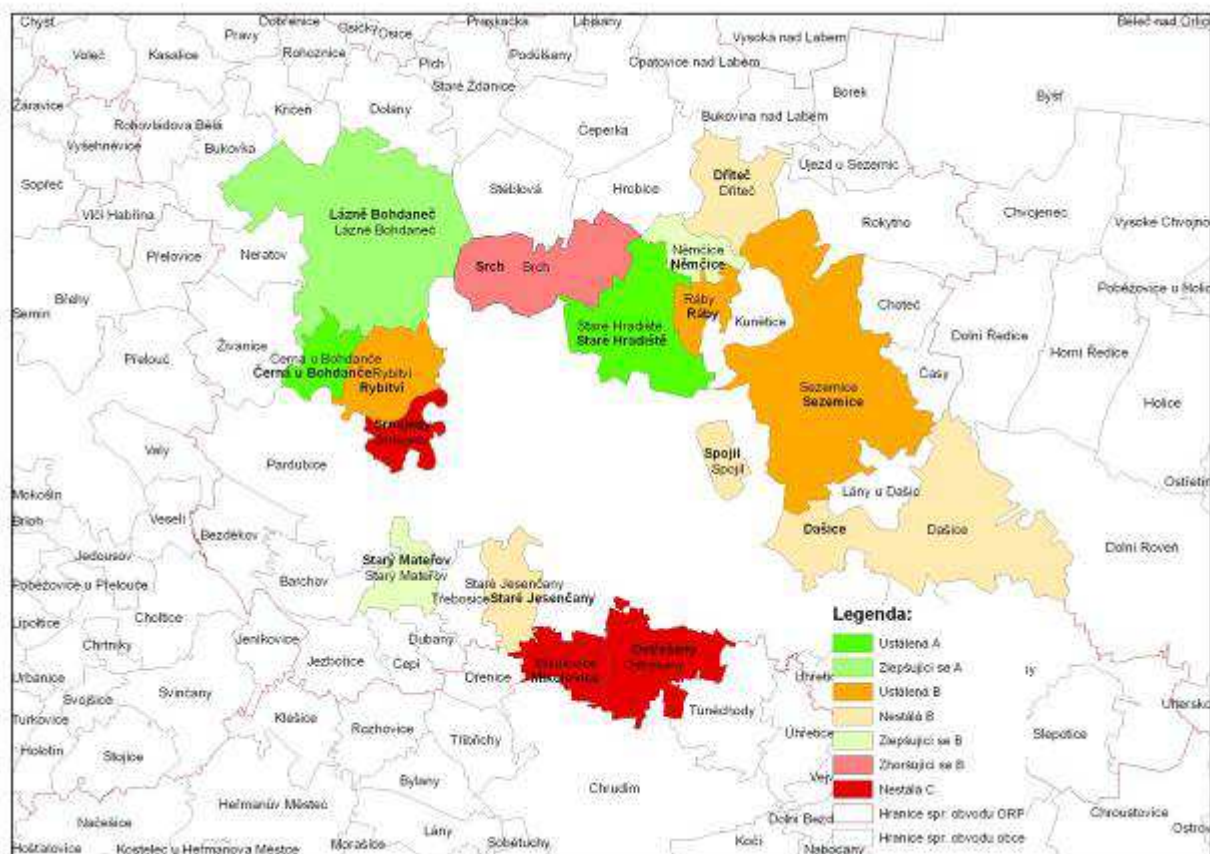
Graf 2: Hodnoty indikátoru finanční stability obce Němčice v letech 2001-2009 v porovnání s vývojem počtu obyvatel (Zdroj: Vlastní zpracování na základě: Hloušková, Plchová (2013)).

5. Závěr

Analýza obce Němčice prokázala, že v případě dobrého managementu nemusí být silný rozvoj obce z krátkodobého a střednědobého pohledu pro ekonomiku nebezpečný. Otázkou však zůstává, zda je takovýto rozvoj obce z dlouhodobého hlediska udržitelný. To znamená, zda lokalita nabídla svým obyvatelům to, kvůli čemu odcházeli města – klid venkova, blízkost přírody a soukromí. Vzhledem k zastavění lokality dvojdomy a řadovými domy lze o naplněnosti těchto vizí z dlouhodobého hlediska pochybovat. To i so ohlédnutím na chybějící služby v obci vede k úvahám o nebezpečí postupného obměně sociální struktury obyvatel, přičemž do obce se budou stěhovat především obyvatelé s nižším příjmem, kteří nemají dostatek prostředků na bydlení ve městě nebo na vlastní bydlení ve vesnicích nabízejících dostatečnou občanskou vybavenost.

Na příkladu obce Němčice byl předveden postup vyhodnocení finančního zdraví obci. Toto vyhodnocení bylo provedeno pro všechny suburbanizující obce v zázemí Pardubic. Následně byly vyhodnoceny tendence změny ukazatele, které jsou ze středně a dlouhodobého hlediska důležitější než jeho hodnota v jednom roce. Z této analýzy vyplynuly (viz Kartogram 4) jako finančně nestabilní či zhoršující se obce Srnojedy, Mikulovice, Ostřešany a Srch. U těchto obcí hrozí dlouhodobější ekonomické problémy, na jejichž řešení samosprávy nemusí být dobře připraveny. Podrobnější studium okolností vedoucích k tomuto stavu je předmětem dalšího výzkumu.

Kartogram 4: Ekonomická stabilita obcí ve vymezených suburbánních zónách města Pardubice (Zdroj: vlastní zpracování).

6. Použité zdroje:

HLOUŠKOVÁ, Renáta a PLCHOVÁ, Jana. *Územní analýza obce Němčice*. 2013. Seminární práce z předmětu Urbanisums a územní plánování. Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd. Vedoucí práce Maštálka, Martin.

HOŘÍNKOVÁ, Petra. *Rozvoj malých obcí v zázemí velkých měst*. 2011. Dostupné z: dspace.upce.cz:8443/bitstream/10195/39400/1/HořínkováP_RozvojMalych_VŠ_2011.pdf. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Šilhánková, Vladimíra.

MAŠTÁLKA, Martin. *Územně promítnutelné indikátory udržitelného rozvoje = Indicators of spatial sustainable development: zkrácená verze Ph.D. Thesis*. [V Brně: Vysoké učení technické], ©2009. 33 s. Vědecké spisy Vysokého učení technického v Brně. PhD Thesis, sv. 569. ISBN 978-80-214-4030-2.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra a kol. *Indikátory udržitelného rozvoje pro města a obce*. Vyd. 1. Hradec Králové: Civitas per populi, 2011. 216 s. ISBN 978-80-904671-4-9.

www.mapy.cz

www.czso.cz

Výzkumný tým:

	Maštálka
Černá u Bohdanče	Malá, Nichtová
Dašie	Tobiášková, Kubištová, Vítková, Škodová
Dříteč	Bačínová, Erber
Lázně Bohdaneč	Suchánková, Suková
Mikulovice	Jiříčková, Lagusová
Němčice	Hloušková, Plchová
Ostřešany	Kubíková, Šourková
Ráby	Matajová, Jandáková
Rybitví	Nežádalová, Hrdinová
Sezemice	Havrdová, Boušková, Krejčová, Syrová
Spojil	Ptáčková, Berková
Srch	Blažková, Petřík
Srnojedy	Havelková, Příbylová
Staré Hradiště	Straková, Rumlová
Staré Jesenčany	Saidlová, Jirásek
Starý Mateřov	Vojtíšek